

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

Бочков П.В.,

кандидат юридичних наук,
доктор богослов'я, професор

Чернівецького православного богословського інституту

УДК 346.232

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.17>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Загальновідомо, що в розвиненому господарському обороті юридичні особи відіграють аж ніяк не меншу роль, ніж громадяни. Тому проблеми фінансово-господарської діяльності юридичних осіб привертають до себе пильну увагу правознавців. Однак цю увагу розподілено нерівномірно: перевагу надано комерційним організаціям, тоді як законодавче регулювання правового становища некомерційних організацій залишається не досить розвиненим і вкрай суперечливим, що породжує серйозні колізії не тільки теоретичного, але й практичного порядку.

Типовим прикладом такого браку уваги є релігійні організації. Не можна не визнати, що вирішення господарсько-правових проблем, що існують у відношенні релігійних організацій, має більш загальний характер, по суті, поширюючись на всі або принаймні більшість некомерційних організацій. Аналіз робіт, присвячених вивченню юридичного статусу і правового режиму діяльності цих організацій, дає змогу побачити стійку тенденцію: їх правове становище аналізують з публічних і насамперед адміністративно-правових позицій. При цьому забувають, а іноді і свідомо не помічають того факту, що релігійні організації – юридичні особи, на які повною мірою поширюються всі основні класичні положення про поняття, зміст і сутність цієї фундаментальної правової категорії.

Незважаючи на те, що нині вже зроблені спроби проаналізувати окремі аспекти релігійних організацій як некомерційних, розкрити особливості їх господарсько-правового статусу, правове становище релігійних організацій як комплексну характеристику, що визначає їх місце у загальній системі суб'єктів господарського права, як і раніше, характеризується багатьма протиріччями. Поза увагою науковців залишаються специфіка господарської діяльності релігійних організацій, зміст їхньої правоздатності та проблеми її реалізації.

Зміст цієї роботи полягає в дослідженні питань правового регулювання фінансово-господарської діяльності релігійних організацій за кордоном, що дасть змогу з певною часткою завершеності одержати комплексне уявлення про вирішення окресленої у вітчизняному праві проблеми. Ми не вважаємо, що зарубіжні моделі правового регулювання є панацеєю для вітчизняного

права, проте досвід європейських країн може стати відправною точкою у вирішенні наболілих вітчизняних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, окреслення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Господарська діяльність релігійних організацій дотепер залишається практично не дослідженою. Майже до кінця XX століття окремі (у т. ч. господарські) аспекти життєдіяльності релігійних організацій найчастіше досліджували в рамках історичної науки або філософії. Певні питання економіки релігійних організацій були предметом аналізу в роботах Г.І. Шмельова, П.Б. Лаговського, М.О. Митрохіна, А.М. Кашеварова та деяких інших авторів. Роботи, присвячені аналізу різних правових аспектів існування й діяльності релігійних організацій в Україні, тільки починають заповнювати вітчизняний правовий дискурс. Перш за все це дисертаційні роботи з конституційного й цивільного права (В.М. Малишко, В.Д. Фучеджі, Ю.В. Кривенко, Н.О. Бардашевич та ін.) та статті в періодичних виданнях і в матеріалах конференцій з права (І.М. Кучеренко, Г.Я. Сергієнко, В.П. Карпунчев, В.І. Борисова та ін.), а також окремі роботи з господарсько-правової проблематики М.Ю. Бабія, Н.О. Бардашевич, В.Ю. Баркова, С.М. Грудницької, Н.І. Черленяка, А.Н. Переверзева, Д.О. Вовка, В.Є. Єленського, М.Ф. Рибачука, Ю.М. Тодики, І.В. Яковюка, Л.В. Ярмол та ін. Саме у цих роботах знаходимо й відомості щодо процесу виникнення та розвитку релігійних організацій як учасників господарських відносин. Проте зауважимо, що обговорення проблем, пов'язаних з участю релігійних організацій у господарських відносинах, у вітчизняному правознавстві тільки розпочато.

Формулювання мети та завдань дослідження. Метою пропонованої статті є аналіз зарубіжного досвіду регулювання фінансово-господарської діяльності релігійних організацій. Для реалізації поставленої мети нагальним постає вирішення таких завдань:

– проаналізувати законодавство Франції, США та Польщі для порівняння моделей відносин держави з релігійними організаціями;

– актуалізувати моменти правового регулювання господарської діяльності релігійних організацій у цих країнах для використання їхнього досвіду у вдосконаленні вітчизняного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Якщо говорити про світову практику, то є кілька схем правового регулювання фінансово-господарської діяльності церковних інституцій залежно від правових та історичних традицій у взаєминах держави з релігійними організаціями. Натепер Україну не можна віднести до жодної з наявних схем, оскільки формально церква (релігійні організації) є відокремленими від держави, однак це не заважає непрямому фінансуванню державою таких утворень. Тут не можна не згадати про те, що правове регулювання господарської діяльності релігійних організацій безпосередньо залежить від характеру державно-конфесійних відносин. Відмінності в офіційному статусі передбачають і різний обсяг наданих прав, у тому числі і права на фінансування та здійснення господарської діяльності.

Серед країн Західної Європи найбільш цікавим є досвід Франції. Відповідно до ст. 18 Закону 1905 р. «Про відокремлення церков від держави» культові об'єднання – це об'єднання, що створюються для покриття витрат на утримання культу і для його публічного відправлення. Такі об'єднання не мають права здійснювати ніякі інші види діяльності, включаючи благодійну, видавничу і тим більше підприємницьку. Для здійснення всіх видів діяльності, не пов'язаних безпосередньо з відправленням релігійного культу, мають створюватися самостійні об'єднання, фонди, установи, які можуть мати конфесійний характер, але вони не користуються особливими правами й пільгами, передбаченими для культових об'єднань.

Спираючись на матеріали досліджень М.О. Шахова [1], зазначимо, що найбільша конфесія у Франції – Католицька церква – відкинула початковий варіант створення культових об'єднань, запропонований законодавцем. Це було пов'язано, зокрема, з тим, що засновниками культового об'єднання за законом були самостійно об'єднані громадяни, а за канонічними нормами католицизму засновником релігійних громад (парафій) має право бути тільки єпископ. У результаті досягнутого в 1920-ті роки компромісу між Францією та Ватиканом католики утворили особливий вид культових об'єднань – єпархіальні об'єднання, призначені для покриття витрат на відправлення релігійного культу в канонічних межах відповідної єпархії та очолювані єпископом. Єпархіальні об'єднання є юридичними особами і розпоряджаються майном єпархії. Католицькі парафії входять до складу єпархії і не є самостійними юридичними особами.

Єпархіям належить понад 30000 об'єктів нерухомості, що використовуються для релігійних цілей: будинки причту, зали зборів (для катехізації та інших видів пастирської діяльності), приміщення капеланських служб, приміщення скаутських організацій, патронажні приміщення, а також певна кількість об'єктів культурного призначення, сховища документації та предметів церковного мистецтва. Всі будівлі і приміщення для богослужбової та пастирської діяльності вимагають витрат на поточне утримання та необхідні ремонтно-реставраційні роботи: капітальний ремонт, забезпечення норм безпеки для доступу публіки, забезпечення доступу для інвалідів. Загальна вартість цих робіт становить понад 150 млн євро на рік.

Випадки здачі церковного майна в оренду трапляються рідко. Французьке законодавство не дозволяє будь-яким некомерційним об'єднанням володіти нерухомістю для оренди, крім як у виняткових випадках і в незначних обсягах. Доходи від оренди є другорядними за значенням і становлять разом понад 25 млн євро (3% від загального річного доходу єпархіальних об'єднань). Продаватися може майно двох видів: в основному це майно, яке надійшло у власність єпархіального об'єднання за заповітами і яке немає можливості використовувати для церковних потреб. Крім того, іноді продається церковне майно, що вивільняється у зв'язку з реорганізацією діяльності єпархії, але такі випадки є не дуже частими.

Чернечі конгрегації у Франції є особливим різновидом громадських об'єднань, а не культовими об'єднаннями. Кожна чернеча конгрегація має, відповідно до своїх статутних цілей, монастирі, приміщення для медично-соціальної, освітньої та іншої діяльності. Конгрегації є власниками використовуваного ними майна, а єпархіальні об'єднання не керують цим майном.

Нерухоме майно католицьких шкіл, що раніше належало парафіям, було передано за загальним правилом спеціальним некомерційним об'єднанням, створеним для забезпечення діяльності шкіл. Ці об'єднання управляють майном католицьких шкіл і забезпечують необхідні витрати.

Аналогічним чином майно для благодійної діяльності та інших форм соціального служіння належить об'єднанням або конгрегаціям, які здійснюють цю діяльність, а не єпархіальним об'єднанням.

Зазвичай єпархії мають фінансові резерви для покриття непередбачених витрат. У середньому єпархіальні об'єднання мають резерви для забезпечення їхньої діяльності на два роки вперед. Це дає їм змогу здійснювати дорогі будівельні та ремонтні роботи, а також гарантує виконання соціальних зобов'язань, які Католицька церква має перед священиками і працівниками-мирянами. Ці кошти також дають єпархіям додатковий дохід від розміщення капіталу (відсотки за вкладками тощо).

Віднедавня некомерційні об'єднання у Франції, включаючи культові об'єднання, зобов'язані публікувати свої фінансові звіти в офіційних виданнях для загального відома. Крім того, єпархіальні об'єднання надають інформацію про свої доходи та витрати для віруючих під час кампаній зі збору церковного деньг; для парафій вони повідомляються в письмовому вигляді, де щорічно оголошуються вголос перед парафіянами після меси; для забезпечення прозорості фінансових відносин між єпархіальним об'єднанням і приходами, що входять до нього. Фінансові звіти парафій інтегруються у фінансові звіти єпархіальних об'єднань. До того ж усі єпархіальні об'єднання (в особі єпископів і єпархіальних економістів) повідомляють про свої фінанси в конференцію єпископів Франції та отримують інформацію про фінанси інших єпархій.

Таким чином, законодавство Франції проводить чіткий поділ релігійних організацій на культові та некультові (громадські). Культові не мають права

займатися жодною іншою діяльністю, крім відправлення культу та його утримання. Для здійснення господарської діяльності необхідним є створення самостійних об'єднань, фондів, установ, які можуть мати конфесійний характер, але вони не мають особливих прав і пільг, передбачених для культових об'єднань. Основними джерелами культових релігійних організацій є церковний день, пожертви у парафіях під час меси, пожертви у зв'язку із замовними месами, пожертви у зв'язку із хрещеннями, вінчаннями тощо. Серед інших джерел доходів таких організацій знаходимо заповідане майно, збір до церковної скриньки, продаж свічок, торгівлю предметами культу, фінансові операції, здачу приміщень в оренду.

Правова регламентація фінансово-господарської діяльності релігійних організацій у США значно відрізняється від Франції, де діяльність таких організацій регулюється виключно світським цивільним законодавством. У США в питаннях взаємин держави й релігійних інституцій значний вплив має канонічне право, і державні інститути враховують його положення в законодавчих актах [2].

У США, де переважає протестантизм, найбільш поширеною конгрегаційною моделлю церковного управління є модель, коли місцеві громади мають автономію за слабкої центральної влади. Прикладом іншої ієрархічної моделі церковного управління у Сполучених Штатах є католицька церква, де і юридично, і з точки зору канонічного права парафія має мінімальну владу.

Усі релігійні організації у США кваліфікуються і реєструються як некомерційні корпорації (неурядові організації) згідно з правовими актами того чи іншого штату. Для одержання податкових пільг вони надають повну інформацію відповідно до спеціальної форми, розробленої службою податків і зборів Міністерства фінансів США. Від більшості некомерційних корпорацій вимагається надання звітності про фінансову діяльність. Важливо зазначити, що некомерційні корпорації, які мають податкові привілеї, зазвичай перевіряють більш ретельно. Наприклад, так звані «благодійні» або «суспільно корисні» організації, що мають найкращий привілейований статус оподаткування порівняно з іншими некомерційними корпораціями, крім звичайної фінансової звітності, мають надавати змістовний звіт про свою діяльність. Водночас на некомерційні корпорації поширюються ті самі правила й винятки щодо податкової звітності, що й на комерційні організації. Наприклад, зазвичай їм надається вибір: вони можуть сплачувати податки і, відповідно, подавати податкову звітність за спрощеною системою оподаткування, яка поширюється на малий бізнес, або ж можуть звітувати за звичайною системою. Будь-яка господарська діяльність, що не суперечить Конституції і законам США, є для таких корпорацій дозволеною. На жаль, у літературі відсутні дані про те, у що саме і в яких обсягах релігійні організації вкладають кошти. Однак повідомляється, що релігійні структури активно звертаються до зонтичних релігійних організацій, передаючи їм активи під управління. Так, Міжконфесійний центр корпоративної відповідальності у США

управляє активами на суму понад \$100 млрд. Канадська компанія з надання «відповідальних інвестиційних послуг» SHARE управляє активами різних фондів і релігійних організацій на суму понад \$1,5 млрд.

Католицька меншість зуміла вибудувати у переважно протестантських Сполучених Штатах «державу в державі» з 6 800 школами, 197 вищими навчальними закладами і 630 госпіталями. За підрахунками журналу Economist, у 2010 році на підтримку цієї системи було витрачено \$170 мільярдів. Крім того, католицькі єпархії здійснюють найбільші інвестиції. Архідіоцез Чикаго останніми роками вклав понад \$100 мільйонів в акції нафтогазових компаній, а кардинала Нью-Йорка вважають найбільшим власником нерухомості на Манхеттені. Джерела надходження цих грошей приховані від сторонніх спостерігачів, а їх точний обсяг не знає навіть Ватикан. До 90% коштів в американській церкві збирають і витрачають на рівні парафій. Це також означає, що вони розподіляються вкрай нерівномірно. Утім, багатство американських католиків не дорівнює багатству американської католицької церкви. Найприбутковіші релігійні установи США не входять в її структуру: більшість університетів і медичних центрів належать релігійним орденам і об'єднанням, що мають незалежні бюджети. Так, католицьким університетом Нотр-Дама з цільовим капіталом у \$7,5 млрд володіє Конгрегація Святого Хреста. А 24 католицькими лікарнями, багато з яких входять до найкращих медичних центрів США, управляє некомерційна організація Dignity Health з річним оборотом понад \$10 мільярдів. Ці ресурси і гроші не контролюються ні Ватиканом, ні місцевими єпископами.

Отже, у США є чітке відмежування релігійних організацій від держави: за Конституцією США церква не втручається у справи держави, а держава не втручається у справи церкви, причому це невтручання не є декларативним, як, наприклад, у багатьох пострадянських республіках. Релігійні організації фінансуються парафіянами, тобто насамперед це donations (пожертви) – основне джерело, за рахунок якого утримуються церкви. У своїй господарській діяльності будь-яка релігійна організація оперує як бізнес-проект, вона вкладає гроші в цінні папери, рахунки, фонди й т. ін. Також багато релігійних організацій здають в оренду приміщення під заходи (конференції, зустрічі). Але незважаючи на таку свободу в здійсненні господарської діяльності, обов'язковим для всіх неурядових організацій є щорічний фінансовий звіт (до Служби податків і зборів, ЗМІ, перед парафіянами).

Ще одним цікавим для нашого дослідження прикладом є правове регулювання господарської діяльності релігійних організацій у Польській Республіці. Згідно з Конституцією Польської Республіки, церкви та інші віросповідальні союзи є рівноправними. Публічна влада в державі зберігає неупередженість у питаннях релігійних, світоглядних і філософських переконань, забезпечуючи свободу їх вираження в публічному житті. Відносини між державою і церквами, а також іншими віросповідними спілками будуються на основі поваги до їхньої автономії, а також взаємної незалежності кожного у своїй сфері, як і взаємодії на благо людини й загальне

благо (ст. 25 Конституції). Особливістю польської Конституції є забезпечення прав бабків та опікунів на забезпечення релігійної освіти й навчання своїх дітей (ст. 53 Конституції). Для членів Сейму й Сенату, а також для Президента Польщі Конституція передбачає обов'язкову присягу з можливою промовою заключної фрази «Нехай допоможе мені Бог» (ст. 104, 130 Конституції).

Крім Конституції та Закону «Про гарантії свободи совісті та віросповідання», відносини з католицькою церквою регулює й укладений із Ватиканом 28 червня 1993 конкордат (ратифікований Сеймом тільки 8 січня 1998). У науковій літературі загальноприйнятим є тлумачення конкордату як особливого типу угоди, яка урочисто і на тривалий час регулює всю сукупність взаємин між державою і католицькою церквою в кожній окремій країні. Зазначимо, що з початку понтифікату Івана Павла II до 1 жовтня 2000 Святим Престолом було укладено 75 двосторонніх дипломатичних угод (з них 60 з європейськими партнерами) переважно із суверенними державами, іноді і з адміністративними одиницями федеративних держав (наприклад, з 11 землями Німеччини). Однак повноцінний конкордат у другій половині XX ст. був укладений тільки з Польщею.

Релігійні організації у Польщі, здійснюючи господарську діяльність, керуються не тільки Конституцією, а й Законом Польської Республіки «Про свободу господарської діяльності» від 2 липня 2004 року. Згідно з цим Законом господарська діяльність у Польщі ведеться на підставі простих і універсальних правил:

- свобода початку господарської діяльності;
- рівність господарських суб'єктів-державних і приватних, вітчизняних і зарубіжних;
- регулювання діяльності господарських суб'єктів за допомогою ринкових механізмів;
- обмеження втручання держави до необхідного мінімуму.

Відповідно до цих принципів:

- релігійні організації можуть вільно розпочати господарську діяльність і вести її можуть на рівних правах;
- релігійні організації можуть бути юридичною особою, а також організаційною одиницею, яка не є юридичною особою, якщо предметом її активності є господарська діяльність;
- релігійні організації як господарські суб'єкти мають рівні права на отримання банківських кредитів і забезпечення засобами виробництва, а також мають рівні обов'язки в оподаткуванні публічними зборами;
- релігійні організації як господарські суб'єкти можуть вільно об'єднуватись у будь-які організації господарських суб'єктів.

Нагадаємо, що у травні 1989 р. був прийнятий закон, за яким церкві гарантувалося повернення майна, відібраного за часів соціалізму, право торгівлі землею та нерухомістю, визнавалися податкові пільги, гарантувалося соціальне забезпечення, можливість створення власних радіостанцій і телеканалів. Нині католицька церква володіє землями, що за площею перевищують церковні володіння в міжвоєнний період. Крім земельних володінь, церкві належать 17533 костелів і каплиць, 1240 дитячих садків і ясел, 417 середніх

шкіл, 69 вузів, 33 лікарні, церкві служать 28546 ксьондзів, 23304 ченці духовенства, 133 єпископи (30). Зазначимо, що так само, як і в США, релігійні організації Польщі є найбільшими роботодавцями.

Таким чином, Конституція Польської Республіки гарантує кожному свободу совісті та релігії (ст. 53 Конституції). «Відносини між державою і церквами, іншими віросповідними спілками формуються на засадах поваги до їх автономії, а також взаємної незалежності кожного в своїй сфері, так само як і взаємодії на благо людини і загальне благо». Але при цьому «відносини з Католицьким костелом визначаються міжнародним договором, укладеним з Апостольським Престолом, і законами. Відносини між Республікою Польща та іншими церквами, а також віросповідними спілками визначаються законами, прийнятими на підставі договорів, укладених Радою Міністрів з їх відповідними представниками» (ст. 25 Конституції).

Висновки і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Резюмуючи все сказане вище, зауважимо, що у світовій практиці є кілька схем правового регулювання фінансово-господарської діяльності церковних інституцій залежно від правових та історичних традицій у взаєминах держави з релігійними організаціями. Натепер Україну не можна віднести до жодної з наявних схем, оскільки формально церква (релігійні організації) є відокремленими від держави, однак це не заважає непрямому фінансуванню державою таких утворень. Господарсько-правовий статус таких організацій в Україні є різним. Відмінності в офіційному статусі (юридична особа, організація без статусу юридичної особи) передбачають і різний обсяг наданих прав, у тому числі і права на фінансування та здійснення господарської діяльності.

Досвід зарубіжних країн є багатим і різноманітним, однак не всі моделі правового регулювання господарської діяльності РВ можуть бути прийнятними в Україні не тільки через історичні традиції, але й унаслідок певних економічних і правових проблем.

Очевидно, не завадило б доопрацювати вітчизняне законодавство про господарську діяльність релігійних організацій положеннями щодо розмежування культової й позакультової діяльності цих утворень, а також положеннями щодо віднесення позакультової діяльності до звичайної господарської з усіма моментами щодо регулювання такої діяльності законом.

Вивчаючи зазначене в темі статті питання на прикладі стабільних з економічної точки зору держав, зазначимо, що для більшості економічно стабільних держав є обов'язковими щорічні відкриті фінансові звіти наявних у державі релігійних організацій. Для нашої держави цей досвід ще не доступний, а фінанси релігійних організацій є чи не «інтимною» справою керівників цих організацій. У пресі можна знайти висловлювання представників кліру про те, що вони не зобов'язані звітувати перед тими, хто не вкладав кошти в цю релігійну організацію. Спроба ж відокремити культову діяльність від фінансово-господарської та підпорядкувати останню загальним вимогам для всіх некомерційних організацій сприймаються як замах на свободу совісті та віросповідання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шахов М. Финансы и прозрачность бюджета католической епархии: на примере Франции. *Религия и право: сетевое издание* URL: http://www.sclj.ru/news/detail.php?SECTION_ID=260&ELEMENT_ID=3552.
2. Уланов А.Н. Финансово-правовой статус религиозной организации в правовой системе США. Москва : URSS, 2016. 80 с.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1999. Т. 2. 784 с.

Бочков П.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Натепер у світовій практиці є кілька схем правового регулювання фінансово-господарської діяльності церковних інституцій залежно від правових та історичних традицій у взаєминах держави з релігійними організаціями. Україну не можна віднести до жодної з наявних схем, оскільки формально церква (релігійні організації) є відокремленими від держави, однак це не заважає непрямому фінансуванню державою таких утворень. Господарсько-правовий статус таких організацій в Україні є різним. Відмінності в офіційному статусі (юридична особа, організація без статусу юридичної особи) передбачають і різний обсяг наданих прав, у тому числі і права на фінансування та здійснення господарської діяльності.

Досвід зарубіжних країн є багатим і різноманітним, однак не всі моделі правового регулювання господарської діяльності РВ можуть бути прийнятними в Україні не тільки через історичні традиції, але й унаслідок певних економічних і правових проблем. Вивчаючи зазначене в темі статті питання на прикладі стабільних з економічної точки зору держав, зазначимо, що для більшості економічно стабільних держав є обов'язковими щорічні відкриті фінансові звіти наявних у державі релігійних організацій. Для нашої держави цей досвід ще не доступний, а фінанси релігійних організацій є чи не «інтимною» справою керівників цих організацій. Спроба ж відокремити культову діяльність від фінансово-господарської та підпорядкувати останню загальним вимогам для всіх некомерційних організацій сприймаються як замах на свободу совісті та віросповідання.

Ключові слова: релігійна організація, некомерційна організація, юридичний статус релігійних організацій, господарська діяльність релігійних організацій, правовий режим діяльності релігійних організацій.

Bochkov P.V. FOREIGN EXPERIENCE OF REGULATION OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS

Today in the world practice, there are several schemes of legal regulation of financial and economic activity of Church institutions depending on legal and historical traditions in relations of the state with religious organizations. Ukraine can not be attributed to any of the existing schemes, since formally the Church (religious organizations) are separated from the state, but this does not prevent the indirect financing of such entities by the state. The economic and legal status of such organizations in Ukraine is different. Differences in the official status (legal entity, organization without the status of a legal entity) provide for a different amount of rights granted, including the right to Finance and carry out economic activities.

The analysis of works devoted to the study of the legal status and legal regime of these organizations allows us to see a steady trend: their legal status is analyzed from public, and, above all, administrative and legal positions. At the same time, they forget, and sometimes consciously do not notice the fact that religious organizations are legal entities, which are fully covered by all the basic classical provisions on the concept, content and essence of this fundamental legal category.

The experience of foreign countries is rich and diverse, but not all models of legal regulation of economic activity of Ukraine can be acceptable not only due to historical traditions, but also due to certain economic and legal problems. Obviously it would not hurt to update the domestic legislation on economic activity of religious organizations the provisions on the delimitation of the cult and pashkuleva activities of these entities, as well as provisions on the attribution of pashkuleva activities in the ordinary course with all aspects to regulation of such activities by law.

Studying the question outlined in the topic of the article on the example of stable from the economic point of view of the states, we note that for the majority of economically stable states, annual open financial reports of religious organizations existing in the state are mandatory. For our state, this experience is not yet available, and the finances of religious organizations is not an "intimate" matter for the leaders of these organizations. In the press you can find statements by representatives of the clergy that they are not obliged to report to those who did not invest in this religious organization. The attempt to separate religious activity from financial and economic activity and to subordinate the latter to the General requirements for all non-profit organizations is perceived as an attempt on freedom of conscience and religion.

Key words: religious organization, non-profit organization, legal status of religious organizations, economic activity of religious organizations, legal regime of religious organizations.